

УДК 347.191.3

ЗАСТОСУВАННЯ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ ДО ВИМОГ ПРО ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМИ РІШЕНЬ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

В. І. КРАТ,

канд. юрид. наук, доц.,

доцент кафедри цивільного права № 1,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого,

Україна, м. Харків

e-mail: 7719925@gmail.com

ORCID 0000-0001-6595-1657

Проаналізовано застосування позовної давності до вимог про визнання недійсними рішень загальних зборів у судовій практиці крізь призму поширення/непоширення позовної давності, її виду та початку перебігу. Для забезпечення визначеності в цивільних відносинах та стабільності цивільного обороту запропоновано уніфікувати й встановити скорочену позовну давність для будь-яких вимог про визнання недійсними рішень загальних зборів.

Ключові слова: недійсність; недійсність рішень загальних зборів; позовна давність; початок перебігу позовної давності.

Постановка проблеми й актуальність теми. У сучасний період досить часто заявляються вимоги про визнання недійсними рішень загальних зборів. Недосконалість законодавчого регулювання недійсності рішень загальних зборів зумовило як в доктрині, так і в судовій практиці значну кількість проблем, пов'язаних із позовною давністю (наприклад, щодо поширення/непоширення позовної давності, її виду та початку перебігу).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти застосування позовної давності при оспорюванні рішень загальних зборів розглядали, зокрема, П. Гусаковський [1, с. 80–90], О. Печений [2], І. Спасибо-Фатєєва [3, с. 198]. Проте наразі відсутнє сучасне дослідження вимог про визнання недійсними рішень загальних зборів акціонерів акціонерних товариств (далі – АТ), учасників товариств з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) та позовної давності в судовій практиці.

З огляду на це **метою статті** є аналіз застосування позовної давності до

вимог про визнання недійсними рішень загальних зборів акціонерів АТ та учасників ТОВ у судовій практиці крізь призму поширення/непоширення позовної давності, її виду та початку перебігу.

Виклад основного матеріалу. *Застосування позовної давності до вимог про визнання недійсними рішень загальних зборів.* У практиці вищих судових інстанцій висловлювалися досить різні підходи для обґрунтування непоширення позовної давності до вимог про визнання недійсними рішень загальних зборів: позовна давність стосується тільки цивільних відносин, а корпоративні такими не є [4]; участь в господарському товаристві є особистим немайновим правом, а відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 268 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) на захист особистих немайнових прав не застосовується позовна давність [5–7].

Для усунення неоднозначності в судовій практиці Верховний Суд України в постанові з перегляду щодо неоднакового застосування норм матеріального права вказав, що «право участі у товаристві може передаватися винятково разом з іншими складовими прав учасника товариства – майновими правами, тому права учасника господарського товариства, які впливають із права його участі в цьому товаристві, не є особистими немайновими правами, на які згідно зі ст. 83 ЦК УРСР не поширюється позовна давність. Отже, до позовів про визнання недійсними рішень загальних зборів учасників товариства щодо виключення із членів такого товариства застосовуються правила про позовну давність» [8]. Згодом цей підхід, з посиланням на норми чинного законодавства, був втілений в п. 2.37 постанови пленуму Вищого господарського суду України (далі – ВГСУ) [Див.: 9].

На вимоги про визнання недійсними рішень загальних зборів має поширюватися позовна давність, оскільки: а) ні в ст. 268 ЦК, ні у будь-якій нормі іншого закону¹ не міститься вказівки про непоширення на вимогу про визнання недійсним рішення загальних зборів позовної давності;

¹ Навпаки, в абз. 1 ч. 1 ст. 50 Закону України «Про акціонерні товариства» (далі – Закон) встановлено скорочену позовну давність для вимог про визнання недійсними рішень загальних зборів АТ.

б) корпоративні права, для захисту яких пред'являється позов, поєднують у собі як майнові, так і немайнові (організаційні) елементи і не є особистими немайновими правами. Як наслідок це унеможливило застосування п. 1 ч. 1 ст. 268 ЦК; в) у вітчизняному законодавстві відсутня конструкція нікчемності рішень загальних зборів, яка по своїй суті могла б виключати застосування позовної давності.

Вид позовної давності, що застосовується до вимог про визнання недійсними рішень загальних зборів ТОВ та АТ. Вид позовної давності (загальна чи спеціальна)² залежить від того, яка вимога заявляється та який суб'єкт її пред'являє.

По-перше, для вимог акціонерів про визнання недійсними рішень загальних зборів АТ визначено скорочену позовну давність у **три місяці** (абз. 1 ч. 1 ст. 50 Закону [Див.: 9, п. 2.38].

По-друге, на вимоги інших суб'єктів (наприклад, звільнений директор АТ) про визнання недійсними рішень загальних зборів АТ поширюється загальна позовна давність в **три роки** (ст. 257 ЦК). Зокрема, в постанові пленуму ВГСУ вказується, що «для інших осіб, які оскаржують у судовому порядку згадані рішення, діє загальна позовна давність» [Див.: 10, абз. 4 п.п. 3.4 п. 3].

По-третє, до вимог як учасників ТОВ, так і вимог інших суб'єктів про визнання недійсними рішень загальних зборів ТОВ поширюється загальна позовна давність в **три роки** (ст. 257 ЦК). Зокрема, в постанові пленуму ВГСУ вказується, що «до вимог про визнання недійсним рішення загальних зборів учасників господарського товариства необхідно застосовувати загальну позовну давність» [Див.: 9, п. 2.37].

Початок перебігу позовної давності за вимогами про визнання недійсними рішень загальних зборів ТОВ та АТ. Початок перебігу позовної давності за вимогами про визнання недійсними рішень загальних зборів залежить від того, яка вимога заявляється та хто її заявляє.

² Звісно, що з позицій *de lege ferenda* для забезпечення визначеності в цивільних відносинах та стабільності цивільного обороту варто уніфікувати і встановити скорочену позовну давність для будь-яких вимог про визнання недійсними рішень загальних зборів.

По-перше, для акціонерів за вимогами про визнання недійсними рішень загальних зборів скорочена позовна давність може починати обчислюватися:

а) з **дати прийняття рішення** [11] (абз. 1 ч. 1 ст. 50 Закону);

б) **після отримання письмової відмови** в реалізації права вимагати здійснення обов'язкового викупу (ч. 2 ст. 50 Закону);

в) у разі неотримання відповіді на свою вимогу протягом 30 днів **від дати її направлення на адресу товариства** (ч. 2 ст. 50 Закону).

У ст. 50 Закону встановлено спеціальну норму стосовно ч. 1 ст. 261 ЦК. Втім, в окремих випадках суди намагаються за вимогами про визнання недійсними рішень загальних зборів АТ визначати початок перебігу позовної давності на основі ч. 1 ст. 261 ЦК. Так, ВГСУ зауважив, що «оскільки предметом спору у цій справі є визнання недійсним рішення загальних зборів акціонерів, тому питання щодо **дати обізнаності** позивача про наявність такого рішення та порушення свого права є вирішальним» [12].

Слід відмітити, що до порядку обчислення позовної давності належить, в тому числі і початок її перебігу. Позовна давність імперативна в порядку обчислення (ч. 2 ст. 260 ЦК), тому ні суд, ні сторони не можуть змінити порядок, встановлений ЦК та/або іншим законом.

По-друге, для всіх інших суб'єктів за вимогами про визнання недійсними рішень загальних зборів АТ має застосовуватися загальне правило, визначене в ч. 1 ст. 261 ЦК.

По-третє, для учасників ТОВ та для всіх інших суб'єктів за вимогами про визнання недійсними рішень загальних зборів ТОВ початок перебігу позовної давності має визначатися на підставі ч. 1 ст. 261 ЦК. Позовна давність починає спливати саме з того дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права. Хоча в судовій практиці інколи не враховується зміст ч. 1 ст. 261 ЦК. Наприклад, ВГСУ вказав, що «ОСОБА_4 був присутній на зборах учасників ТОВ «Літос» від **27.06.2005**, тому перебіг строку позовної давності **почався з 28.06.2005**, а відповідно до ст. 256, 257, 261 ЦК спливає 28.06.2008» [13].

Початок перебігу позовної давності вимогами про визнання недійсними

рішень загальних зборів ТОВ може пов'язуватися із датою проведення загальних зборів учасників ТОВ [14]. У випадку, якщо учасник ТОВ не був повідомлений та не був присутній на загальних зборах, початок перебігу потрібно визначати з того дня, коли він дізнався або міг дізнатися про порушення свого права. Наприклад, ВГСУ підкреслив, що «початок перебігу позовної давності не можна обчислювати від дати проведення зборів, про які учасник навіть не повідомлявся, тому й об'єктивно не міг та не повинен був про них знати» [15].

Висновки. Таким чином, результати проведеного дослідження дозволяють дійти таких висновків:

1) на вимоги про визнання недійсними рішень загальних зборів має поширюватися позовна давність, оскільки ні в ст. 268 ЦК, ні у будь-якій нормі іншого закону не міститься вказівки про непоширення на вимогу про визнання недійсним рішення загальних зборів позовної давності; корпоративні права, для захисту яких пред'являється позов, поєднують у собі як майнові, так і немайнові (організаційні) елементи і не є особистими немайновими правами. Як наслідок це унеможливує застосування п. 1 ч. 1 ст. 268 ЦК;

2) для забезпечення визначеності в цивільних відносинах і стабільності цивільного обороту варто уніфікувати й встановити скорочену позовну давність для будь-яких вимог про визнання недійсними рішень загальних зборів;

3) до порядку обчислення позовної давності належить, в тому числі, й початок її перебігу. Позовна давність імперативна в порядку обчислення (ч. 2 ст. 260 ЦК), тому ні суд, ні сторони не можуть змінити порядок, встановлений ЦК та/або іншим законом.

Список літератури:

1. Гуссаковский П. Н. Вопросы акционерного права / П. Н. Гуссаковский. – Петроград : Сенатская Типография, 1915. – 115 с.
2. Печений О. П. Підстави застосування позовної давності у корпоративних правовідносинах / О. П. Печений // Українське комерційне право. – 2006. – № 7. – С. 86–93.
3. Корпоративне управління : монографія / за ред. проф. І. Спасибо-Фатеевої. – Харків : Право, 2007. – 500 с.
4. Постанова Вищого господарського суду України від 08.06.2004 р. у справі № 19/373в [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Вищого господарського суду

України. – Режим доступу : http://vgsu.arbitr.gov.ua/docs/28_569569.html.

5. Постанова Вищого господарського суду України від 18.03.2008 р. у справі № 2/208 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень України. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/1668837>.

6. Постанова Вищого господарського суду України від 13.01.2009 р. у справі № 32/42пн [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень України. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/2790769>.

7. Постанова Вищого господарського суду України від 17.02.2011 р. у справі № 19/99(24/72) [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень України. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/14345108>.

8. Постанова Верховного Суду України від 04.02.2015 р. у справі № 3-216гс14 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень України. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/42708922>.

9. Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин [Електронний ресурс] : постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 25.02.2016 р. № 4 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-16>.

10. Про деякі питання практики застосування позовної давності у вирішенні господарських спорів [Електронний ресурс] : постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 р. № 10 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0010600-13>.

11. Постанова Вищого господарського суду України від 15.03.2016 р. у справі № 902/547/15 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень України. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56812748>.

12. Постанова Вищого господарського суду України від 30.03.2016 р. у справі № 904/8773/15 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень України. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57000058>.

13. Постанова Вищого господарського суду України від 02.03.2010 р. у справі № 16/40-К [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень України. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/8801943>.

14. Постанова Вищого господарського суду України від 14.07.2010 р. у справі № 12/102 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень України. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/10611781>.

15. Постанова Вищого господарського суду України від 11.01.2016 р. у справі № 924/182/15 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень України. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54981705>.

References:

1. Hussakovskiy, P.N. (1915). *Voprosy aktsyonernoho prava* [Matters of joint-stock law]. Petrohrad: Senatskaia Tipohrafiya [in Russian].

2. Pechenyj, O.P. (2006). *Pidstavy zastosuvannya pozovnoi davnosti u korporatyvnykh pravovidnosynakh* [Grounds of application of limitation of actions are in corporate legal relationships]. *Ukrains'ke komertsijne pravo*, 7, 86–93 [in Ukrainian].

3. Spasybo-Fatieieva I. (Ed.). (2007). *Korporativne upravlinnia* [Corporate management]. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

4. Postanova Vyschoho hospodars'koho sudu Ukrainy vid 08.06.2004 u spravi No. 19/373v. [vgsu.arbitr.gov.ua](http://vgsu.arbitr.gov.ua/docs/28_569569.html). Retrieved from: http://vgsu.arbitr.gov.ua/docs/28_569569.html [in Ukrainian].

5. Postanova Vyschoho hospodars'koho sudu Ukrainy vid 18.03.2008 u spravi No. 2/208. reyestr.court.gov.ua. Retrieved from: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/1668837> [in Ukrainian].

6. Postanova Vyschoho hospodars'koho sudu Ukrainy vid 13.01.2009 u spravi No. 32/42pn. reyestr.court.gov.ua. Retrieved from: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/2790769> [in

Ukrainian].

7. Postanova Vyschoho hospodars'koho sudu Ukrainy vid 17.02.2011 u spravi No. 19/99(24/72). reyestr.court.gov.ua. Retrieved from: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/14345108> [in Ukrainian].

8. Postanova Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 04.02.2015 u spravi No. 3-216hs14. reyestr.court.gov.ua. Retrieved from: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/42708922> [in Ukrainian].

9. Postanova Plenumu Vyschoho hospodars'koho sudu Ukrainy «Pro deiaki pytannia praktyky vyrishennia sporiv, scho vynykaiut' z korporatyvnykh pravovidnosyn» vid 25.02.2016 No. 4. reyestr.court.gov.ua. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-16> [in Ukrainian].

10. Postanova Plenumu Vyschoho hospodars'koho sudu Ukrainy «Pro deiaki pytannia praktyky zastosuvannia pozovnoi davnosti u vyrishenni hospodars'kykh sporiv» vid 29.05.2013 No. 10. reyestr.court.gov.ua. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0010600-13> [in Ukrainian].

11. Postanova Vyschoho hospodars'koho sudu Ukrainy vid 15.03.2016 u spravi No. 902/547/15. reyestr.court.gov.ua. Retrieved from: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56812748> [in Ukrainian].

12. Postanova Vyschoho hospodars'koho sudu Ukrainy vid 30.03.2016 u spravi No. 904/8773/15. reyestr.court.gov.ua. Retrieved from: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57000058> [in Ukrainian].

13. Postanova Vyschoho hospodars'koho sudu Ukrainy vid 02.03.2010 u spravi No. 16/40-K. reyestr.court.gov.ua. Retrieved from: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/8801943> [in Ukrainian].

14. Postanova Vyschoho hospodars'koho sudu Ukrainy vid 14.07.2010 u spravi No. 12/102. reyestr.court.gov.ua. Retrieved from: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/10611781> [in Ukrainian].

15. Postanova Vyschoho hospodars'koho sudu Ukrainy vid 11.01.2016 u spravi No. 924/182/15. reyestr.court.gov.ua. Retrieved from: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54981705> [in Ukrainian].

Крат В. И. Применение исковой давности к требованиям о признании недействительными решений общего собрания: анализ судебной практики.

В статье анализируется применение исковой давности к требованиям о признании недействительными решений общего собрания в судебной практике сквозь призму распространения/нераспространения исковой давности, ее вида и начала течения. Предлагается для обеспечения определенности в гражданских отношениях и стабильности гражданского оборота унифицировать и установить сокращенную исковую давность для любых требований о признании недействительными решений общего собрания.

Ключевые слова: недействительность; недействительность решений общего собрания; исковая давность; начало течения исковой давности.

Krat V. I. Application of limitation period to the requirements about confession invalid decisions of general meeting: analysis of judicial practice.

The article is sanctified to research application of limitation period to the requirements about confession invalid decisions of the general meeting. In the article analyses application of limitation period to the requirements about confession invalid decisions of the general meeting in judicial practice through a prism: proliferation/non-proliferation limitation period, his type and beginning to run. It is offered to for providing definiteness in civil relations and stability of civil turnover to unify and set short limitation period for any requirements about confession invalid decisions of the general meeting.

Keywords: invalidity; invalidity decisions of the general meeting; limitation period; begin to run of limitation period.

Надійшла до редколегії 04.07.2016 р.